

PROGRAMA núm. 22

“la perfecció i meticulositat formal i orquestral”

W. A. MOZART
M. de FALLA

[TEMPORADA IV]

JOSB *Passió per la música*
JOVE ORQUESTRA SIMFÒNICA DE BARCELONA

W. A. MOZART

W. A. MOZART – Simfonia num. 38 en Re major, K. 504, "Prague" (1786)

(n. 27 gener de 1756, Salzburg / m. 5 desembre de 1791, Viena)

Instrumentació: 2 flautes, 2 oboes, 2 fagots, 2 trompes, 2 trompetes, timbals, cordes.

Durada: aprox. 19 minuts.

I. Adagio, Allegro

II. Andante

III. Presto

Franz Josef Haydn va dir una vegada a Leopold Mozart: *"Davant Déu i com a home honest, et dic que el teu fill és el compositor més gran que he conegut mai a la vida"*.

Als 25 anys, Mozart finalment va trobar el seu lloc com a compositor i intèrpret independent a Viena. Es va casar, va tenir fills, va viure de luxe i durant un període a principis del 1780 va tenir un gran èxit. A continuació, a mitjans de la dècada de 1780, tot es va desfer. L'1 de maig de 1786, la nova òpera de Mozart, *Le nozze di Figaro*, va rebre la seva primera interpretació al Burgtheater de Viena. Va ser rebuda amb gran entusiasme pels erudits i entesos, tot i que la llargada i la complexitat de l'òpera va desconcertar a molts dels no-iniciats i al públic en general, i per això només va rebre finalment vuit representacions. Mentre Viena començava a perdre interès per Mozart, Praga l'acceptava.

A principis de desembre, *Figaro* es va representar al Teatre Nacional, avui conegut com el Tyl Theatre, a Praga, on es va convertir en un èxit tan extraordinari que la comunitat musical de Praga va convèncer Mozart que visités la capital de Bohèmia per veure la producció i dur a terme algunes produccions.

Quan ell i la seva esposa Constanze van arribar l'11 de gener de 1787 van quedar sorpresos i tocats per la universal melomania que despertà *Figaro*. Va informar al seu pare: *"Tothom escria sobre l'òpera, o parlaven d'ella, cantaven les seves melodies, les xiulaven, les ballaven..."*. Mozart va dur a Praga una nova simfonia que va acabar a principis de desembre i que ell mateix va introduir al seu catàleg temàtic el 6 de desembre. El 19 de gener, va fer un concert on el mateix Mozart també al piano va estrenar el seu nou concert per a piano, en Do major, K 503. Va improvisar al piano una dotzena de variacions de *"Non pi andrai"*. Quan va tornar a Viena, va rebre un encàrrec per a escriure una

nova òpera. *Don Giovanni* es va presentar per primera vegada a Praga l'octubre següent.

Una dècada després del concert, el mestre d'escola de Praga, Franz Niemetschek, que va formar el fill de Mozart Carl, després de la mort del compositor el 1791, va testificar la durada de la simfonia: *"Les simfonies que va escriure per a l'ocasió són autèntiques obres mestres de la composició instrumental... Això s'aplica especialment a la gran Simfonia en Re major, que sempre és una de les favorites a Praga, que sens dubte ja s'ha sentit cent vegades"*.

Tot i que els biògrafs de Mozart generalment han suposat que la simfonia de Praga estava composta específicament per a la seva visita, no pot ser així ja que Mozart va compondre l'obra abans de rebre la invitació a visitar la ciutat. En efecte, una carta del seu pare a partir del 17 de novembre de 1786 demostra que en el moment de la composició Mozart estava planejant una visita a Anglaterra, encara que mai no va tenir lloc perquè Leopold es va negar a tenir cura dels dos fills petits del compositor.

Potser Mozart hauria compost l'obra tenint en compte la projecció de la visita de Londres i en aquest cas, podria ser la simfonia londinenca de Mozart. Després d'aquest fet, Mozart semblava satisfet de rebre l'estrena a Praga. Va escriure als músics que l'havien convidat: *"La meva orquestra està a Praga i la gent de Praga m'entén."*

Aquesta simfonia és una de les tres simfonies de Mozart que començar amb una introducció lenta, les altres són la Simfonia Linz de 1783 i la simfonia número 39 del 1788. Una característica inusual de la simfonia és que només presenti tres moviments; és l'única obra simfònica important del període clàssic que no té *minuet i el trio* o el moviment *scherzo* habitual.

El moviment d'obertura s'inicia amb una àmplia i imponent introducció d'Adagio seguit d'un poderós Allegro, és un dels moviments simfònics clàssics més impressionants, amb qualitats dramàtiques que prefiguren a Don Giovanni amb un domini del contrapunt fins ara restringit a les obres de la cambra de Mozart. Aquesta secció lenta és un començament que provoca de manera sorprenent la música festiva de trompeta i timbales que tot seguit seguiran.

Quan arriba el tema nou, és un d'una frescor i un encant ideal. Tanmateix, ni el drama de la introducció ni l'elegància de l'Allegro realment ens prepara per a la unió d'aprenentatge i foc que produeix el desenvolupament dens i polifònic i la irresistible de l'energia del moviment. La secció del desenvolupament és un dels pocs passatges de la música que Mozart va deixar elaborats de manera esbossada per mostrar-nos el seu procés compositiu tan interessant i creatiu.

Si només prestem atenció casual a com comença el segon moviment, l'Andante, podríem prendre com a simple instància l'exquisida gràcia mozartiana. Però l'Andante central transcendeix totalment de l'implícita implicació d'aquest camí; és un moviment d'una profunda bellesa melòdica i d'una habilitat contrapuntística descomunal. Escolteu la coloració específica i els greus inflexibles que mai no s'inclinen cap a l'embelliment cromàtic punyent quan es repeteix la primera frase. i ràpidament tens la idea que res no serà normal en aquest moviment. Les estranyes ombres de

les harmonies, la força silenciosa de les imitacions contrapuntístiques i els sospirs de la melodia del final demostren una profunditat filosòfica del concepte general del que hauria de ser un moviment Andante.

L'últim Presto també comparteix part del poder demoníac de Don Giovanni, l'òpera que Mozart compondria aviat per a Praga. Al mateix temps, habita un món en el qual, fins i tot amb la música brillant en el mode principal, la tragèdia mai no sembla massa llunyana. Aquest moviment té força sense pesadesa, i una energia rítmica molt poderosa. Requereix un virtuosisme que desafia a les orquestres més extraordinàries, enmig de la gràcia constant i característica de Mozart.

Tot el que va escriure Mozart des de la meitat de la joventut té una bellesa gairebé inespecífica, des dels moviments lents dels somnis dels seus posteriors concerts de piano, fins a la missa de Requiem inacabada i fins a la magnificència contrapuntística d'aquesta notable simfonia. Fins i tot quan retraten magistralment l'horror, com en l'última escena de l'òpera Don Giovanni, o la ràbia, com a la reivindicació de la reina de la nit, de La flauta màgica, la música de Mozart conserva l'equilibri, la puresa i la moderació emocional. Més de 200 anys més tard, molts encara estarien d'acord amb el judici de Haydn. La música de Mozart mai no ha estat igualada per l'elegància, la claredat i l'accessibilitat.

M. de FALLA

M. de FALLA – Amor Brujo - Ballet (1925)

(n Cádiz, 23 Novembre, 1876 / m Alta Gracia, Argentina, 14 Novembre 1946)

Durada: aprox. 28 minuts.

Manuel De Falla va ser un dels compositors més influents d'Espanya. Va complir realment la frase de Ralph Vaughan Williams que "el compositor hauria d'estimar les cançons del seu país i s'haurien de convertir en part integrant d'ell"... Però, va advertir que en aquest procés "Cal anar molt profund per no fer cap caricatura. S'ha d'anar a les fonts naturals vives, estudiar els sons, els ritmes, utilitzar la seva essència, no els seus externs". Es va determinar que la veu musical espanyola necessitava un ampli fòrum, i que la seva música pogués proporcionar-ho. En aquest sentit de Falla va dir que: "de vegades s'ha afirmat que no tenim tradicions. Però a la nostra dansa i al nostre ritme tenim les tradicions més fortes que cap pot destruir. Tenim els modes antics que, en virtut de la seva extraordinària llibertat inherent, podem utilitzar com a dictats d'inspiració". El que indicar era no només l'orgull nacional, sinó la convicció de l'autenticitat i el potencial musical autòcton.

Una oportunitat per fer-ho just quan la ballarina i cantant gitana, Pastora Imperio, li va demanar que col·laborés amb el poeta Gregorio Sierra per crear una cançó i ballar per ella. El compositor estava compromès. Va escoltar amb atenció les cançons cantades per la mare de la ballarina, Rosario de Mejorana, i Sierra, que van proporcionar una història de vells contes gitanos. El resultat inicial va ser una petita "cançó i dansa", que es va convertir en un ballet de cambra. El ballet es va estrenar al Teatro Lara de Madrid el 15 d'abril de 1915. Va rebre força èxit i va sorgir principalment de gitanos del públic, no de la circumscripció espanyola en general. Una versió ampliada sorgida el 1927 va ser un èxit molt més gran, que va salvar la música d'un destí languidós.

El Amor Brujo (Amor, el bruixot) és un ballet-pantomima en un acte basat en un conte relacionat amb l'amor, la mort, l'exorcisme i l'alliberament. La història tracta de dos gitanos, la sensual Candela i el majo Carmelo. El fantasma del primer marit de Candela envaeix la seva aventura amorosa. Candela, coneixent les infidelitats del seu marit, atrau la seva amiga, Lucía, a coquetejar-se amb el fantasma i distreure'l de la seva nova història d'amor. Lucía té èxit, i Candela i Carmelo continuen tenint una relació complerta.

En el marc original El Amor Brujo té dotze parts, tres amb veu de contralt. Les parts són les següents:

Introducción y escena (Introducció i escena)
En la cueva (A la cova)
Canción del amor dolido (Cançó de l'amor adolorit)
El aparecido (L'espectre)
Danza del terror (Dansa del terror)
El círculo magico (El cercle màgic)
Romance del pescador (Romanç del pescador)
Danza ritual del fuego (Dansa ritual del foc)
Escena (Escena)
Danza del juego del amor (Dansa del joc de l'amor)
Pantomima (Pantomima)
Canción del fuego fatuo (Cançó del foc follet)
Final - las campanas del amanecer (Final - Les campanes de l'alba)

Introducció i escena: un començament salvatge i furiós simbolitza la ràbia del fantasma gelós.

A la cova: música acolorida del món gitano, amb una predicció en solitari d'oboè que preveu la pròxima cançó de Candela. Aquesta cançó apareixerà al llarg del ballet, s'afirmarà finalment en un entorn fort i optimista.

Cançó de l'amor adolorit: una cançó d'amor sensual.

L'espectre: una trompa amb sordina representa l'arribada del marit mort.

Dansa del terror: Candela recorda el terror de viure amb un home que no estimava, que era bastant cruel amb ella i tem que torni perquè no està segura que estigui ben mort.

El cercle màgic: un interludi calmat

Dansa ritual del foc: la secció més famosa del ballet. Candela balla un exorcisme per desfer-se del fantasma i dels seus poders.

Escena: un breu interludi amb el fantasma que volava.

Dansa del joc de l'amor: l'escena de flirteig de l'antic marit de Candela i de Lucía.

Pantomima: compta amb un solista de violoncel meravellós, que representa a la gentil amant nova, Carmelo.

Cançó del foc follet: una cançó sobre la naturalesa de la desaparició de l'amor.

Final: conclusió celebrativa. Carmelo i Candela ara són lliures per gaudir de la felicitat i la felicitat que el seu amor ha promès.

El amor brujo, és un ballet-pantomima per a orquestra de cambra compost l'any 1915 per Manuel de Falla sobre un llibret de Gregorio Martínez Sierra, i revisat per a orquestra simfònica i mezzosoprano l'any 1916. Més tard, l'any 1925, fou convertit pel mateix compositor en Ballet, que es la versió que sentirem per la JOSB.

La partitura per a orquestra simfònica requereix: tres flutes, oboè, fagot, dos clarinets, dues trompes, dues trompetes, campanes, timbals, percussió i piano. La durada oscil·la entre els 24 i 28 minuts segons interpretacions.

El fantasma del seu antic amant ha tornat per turmentar la gitana Candelas. Per a poder lliurar-se completament al seu nou amor, Carmelo, troba un mitjà per a trencar el malefici i allunyar per sempre l'espectre, girant l'interès d'aquest vers una altra dona.

Inicialment El amor brujo va ser concebut com una «gitaneria musical» en 16 quadres, per a orquestra de cambra i cantaora (cantant de flamenc). Es tractava d'una pantomima dansada amb diàlegs i cants, en una concepció semblant a La història del soldat de Stravinski. Falla la va compondre sota comanda de la bailaora Pastora Imperio, aleshores considerada com una de les més grans ballarines de flamenc. Va ser estrenada el 15 d'abril de 1915, al Teatro Lara de Madrid, però no va obtenir gaire

èxit. L'efectiu original estava constituït per: cantaora (Candelas) i personatges parlats, flauta (piccolo), oboè, trompa, corneta, campanes, dos primers violins, dos violins segons, dues violes, dos violoncel·ls i dos contrabaixos. L'any 1916, Falla va revisar profundament l'obra, instrumentant-la per a orquestra simfònica amb mezzosoprano. Va suprimir les parts dialogades i no va conservar més que tres de les parts cantades. L'estrena de la nova versió va tenir lloc a Madrid, el 28 de març de 1916, per l'Orquestra Simfònica de Madrid sota la direcció d'Enrique Fernández Arbós.

L'any 1925, El amor brujo va ser transformat en ballet amb el mateix efectiu orquestral. Algunes parts van ser suprimides, com ara la Canción del amor dolido, i es van substituir les parts cantades de les seccions Danza del juego del amor i el final per versions instrumentals.

Aquesta versió va fer-se molt popular arran de les representacions que va donar el ballet de La Argentina a París l'any 1928.